

LITERATUUR EN BRONNENPUBLICATIES

- Aerts, E., 'De inhoud der rekeningen van de Brabantse algemeen-ontvangerij (1430-1440). Moeilijkheden en mogelijkheden voor het historisch onderzoek', *Bijdragen tot de geschiedenis bijzonderlijk van het aloude hertogdom Brabant* (1976) 165-195 en (1978) 13-95.
- Ambrohn, K.-O., *Verwaltung, Kanzlei und Urkundenwesen der Reichsstadt Regensburg im 13. Jahrhundert*. Münchener Historische Studien, Abteilung Geschichtliche Hilfswissenschaften VI (Kallmünz über Regensburg 1968).
- Ambrohn, K.-O., 'Entstehung und Anfänge der städtischen Kanzlei in Regensburg vor dem Hintergrund der wechselnden stadtherrlichen Verhältnisse' in: W. Prevenier & Th. de Hemptinne ed., *La diplomatie urbaine en Europe au moyen âge. Actes du congrès de la Commission internationale de Diplomatie, Gand, 25-29 août 1998* (Leuven en Apeldoorn 2000) 5-21.
- Anrooij, W. van, *Helden van weleer. De Negen Besten in de Nederlanden (1300-1700)* (Amsterdam 1997).
- Anrooij, W. van, 'Literatuur in Antwerpen in de periode ca. 1315-1350, een inleiding' in: W. van Anrooij e.a. ed., *Al t'Antwerpen in die stad. Jan van Boendale en de literaire cultuur van zijn tijd*. Nederlandse literatuur en cultuur in de Middeleeuwen XXIV (Amsterdam 2002) 9-16.
- Anrooij, W. van, 'Handschriften als spiegel van de middeleeuwse tekstcultuur', elektronisch raadpleegbaar op <http://www.wetenschapsagenda.leidenuniv.nl/content-docs/Oraties-2005/oratie-van-anrooij.pdf>.
- 'Aenteekening over den stadssecretaris Hendrik de Moy', *Antwerpsch Archievenblad* I (1864) 105-119.
- Arnecke, F., *Die Hildesheimer Stadtschreiber bis zu den ersten Anfängen des Syndikats und Sekretariats, 1217-1443* (Diss. Marburg 1913).
- Asseldonk, M. van, *'s Hertogs tienduizend bunders. Het cijnsboek van de hertog van de Meierij van 's-Hertogenbosch van 1340* (Sri Lanka 1998).
- Asseldonk, M. van, 'Census domini ducis. De cijnzen van de hertog van Brabant in de Meierij van 's-Hertogenbosch, 1340-1351', *Noord-Brabants Historisch Jaarboek* 16 (1999) 33-95.
- Avonds, P., 'Caligator' in: *Nationaal Biografisch Woordenboek* 14 (1992) kolom 97-102.
- Bakker, F.J., 'Roeloff Huusman, secretarius der Stadt Groningen 1479/80-1484' in: F. Akkerman en A.J. Vanderjagt ed., *Rodolphus Agricola Phrisius 1444-1485. Proceedings of the International Conference at the University of Groningen 28-30 October 1985* (Leiden 1988) 99-111.
- Bautier, R.-H., 'L'authentification des actes privés dans la France médiévale' in: *Chartes, sceaux et chancelleries. Études de diplomatie et de sigillographie médiévales*. Mémoires et documents de l'École des Chartes 34 (Parijs 1990) 269-340.
- Beda Verbeek, F., 'De komst der Minderbroeders in het hertogdom Brabant en hun vestiging te 's-Hertogenbosch (1228)', *Collectanea Franciscana Neerlandica* II ('s-Hertogenbosch 1931) 61-131.

- Beer, R.W.M. de, 'Boekverluchters en verluchte handschriften' in A.M. Koldeweij ed., *In Buscoducis. Kunst uit de Bourgondische tijd te 's-Hertogenbosch. De cultuur van late middeleeuwen en renaissance* (Maarssen en 's-Gravenhage 1990) 487-496.
- Beer, R.W.M. de, 'Noord-Brabant' in: A.S. Korteweg ed., *Kriezels, aubergines en takkenbossen. Randversiering in Noordnederlandse handschriften uit de vijftiende eeuw* (Zutphen 1992) 154-165.
- Beer, R. de, 'Manuscriptproductie en randversieringen in Noord-Brabant. De karakteristieken van de kloosters' in: A.-J. A. Bijsterveld, J.A.F.M. van Oudheusden en R. Stein ed., *Cultuur in het laatmiddeleeuwse Noord-Brabant. Literatuur - Boekproductie - Historiografie* ('s-Hertogenbosch 1998) 64-74.
- Beijers, H.A.M., Het Helmonds schepensprotocol onder de loupe (1396-1434). Een aanzet tot een diepgaandere analyse van de inhoud (ongepubliceerd werkstuk Gemeentearchief Helmond, Schijndel 1985).
- Benders, J.F., 'Andries van Haeften (?-1500), rentmeester, stadsschrijver, openbaar notaris, herbergier, accijnsschrijver, priester' in: P.W. van Wissing ed., *Biografisch woordenboek Gelderland. Bekende en onbekende mannen en vrouwen uit de Gelderse geschiedenis 1* (Hilversum 1998) 46-48.
- Benders, J.F., *Bestuursstructuur en schriftcultuur. Een analyse van de bestuurlijke verschriftelijking in Deventer tot het eind van de 15^{de} eeuw*. Publicaties van de IJsselacademie nr. 173 (Kampen 2004).
- Bergh, L.Ph.C. van den, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland. Eerste afdeling, tot het einde van het Hollandsche Huis*. Koninklijke Akademie van wetenschappen (Amsterdam 1866 (1868)-1873).
- Bichelaer, A.H.P. van den, *Het Bossche notariaat in de middeleeuwen (1317-1531)* (onuitgegeven doctoraalscriptie, Nijmegen 1989).
- Bichelaer, A. van den, *Het notariaat in Stad en Meierij van 's-Hertogenbosch tijdens de Late Middeleeuwen (1306-1531)* (Amsterdam 1998).
- Bijsterveld, A.J.A., *Laverend tussen Kerk en wereld. De pastoors in Noord-Brabant 1400-1570* (Amsterdam 1993).
- Blattmann, M., 'Über die 'Materialität' von Rechtstexten', *Frühmittelalterliche Studien* 28 (1994) 333-354.
- Blockmans, F., 'Le contrôle par le prince des comptes urbains en Flandre et en Brabant au moyen âge' in: *Finances et comptabilité urbaines du XIIIe au XVIe siècle. Financiën en boekhouding der steden van de XIIIe tot de XVIe eeuw. Internationaal colloquium Blankenberge 6-9-IX-1962*. Handelingen Pro Civitate 7 (Brussel 1964) 287-330.
- Blockmans, W.P., 'De representatieve instellingen in het Zuiden 1384-1482' in: *AGN* 4 (Haarlem 1980) 156-163.
- Blockmans, W.P., 'The Social and Economic Effects of Plague in the Low Countries 1349-1500', *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis* 58 (1980) 833-863.
- Blockmans, W.P. en W. Prevenier, 'Openbare armenzorg te 's-Hertogenbosch tijdens een groeifase, 1435-1535', *Annalen van de Belgische Vereniging voor Hospitaalgeschiedenis* 12 (1974-1976) 21-78.

- Blockmans, W.P., G. Pieters, W. Prevenier en R.W.M. van Schaik, 'Tussen crisis en welvaart: sociale veranderingen 1300-1500' in: *AGN* 4 (1980) 42-86.
- Bondam, A.C., *De Orthensche verwickelingen* ('s-Hertogenbosch 1886).
- Bonenfant-Feytmans, A.-M., 'Note sur l'organisation de la secrétarie de la ville de Bruxelles au XIV^e siècle', *Le Moyen Age* 55 (1949) 21-39.
- Boom, H. ten, 'De eerste secretarissen van Rotterdam. Gegevens over ambt, werkzaamheden en personen tot circa 1530', *Rotterdams Jaarboekje* 8e reeks, VII (1979) 151-174.
- Boone, M. en Th. de Hemptinne, 'De oorkonden van het Hendrik Kempegasthuis in Diest (1313-1676)', *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis* CLIX (1993) 245-389.
- Boone, M., 'De la ville à l'État: les Tolvins, clerics de la ville de Gand, serviteurs des ducs de Bourgogne' in: W. Blockmans, M. Boone en Th. de Hemptinne ed., *Secretum Scriptorum. Liber alumnorum Walter Prevenier* (Leuven en Apeldoorn 1999) 327-349.
- Boone, M., "'Cette frivole, dampnable et desraisonnable bourgeoisie": de vele gezichten van het laatmiddeleeuwse burgerbegrip in de Zuidelijke Nederlanden' in: J. Kloek en K. Tilmans ed., *Burger*. Reeks Nederlandse Begripsgeschiedenis IV (Amsterdam 2002) 33-53.
- Bos-Rops, J.A.M.Y., 'Het ontstaan van het stedelijk pensionariaat in Gouda: een eerste verkenning' in: *Excursiones mediaevales. Opstellen aan prof. dr. A.G. Jongkees door zijn leerlingen* (Groningen 1979) 39-58.
- Bossink, H.J.H., 'Het wapen van 's-Hertogenbosch', *Varia Historica Brabantica* VIII (1979) 245-269.
- Bouchard, C.B., 'Monastic Cartularies: Organizing Eternity' in: A.J. Kosto en A. Winroth ed., *Charters, Cartularies and Archives. The Preservation and Transmission of Documents in the Medieval West*. Papers in Mediaeval Studies 17 (Toronto 2002) 22-32.
- Boumans, R., *Het Antwerps stadsbestuur voor en tijdens de Franse overheersing. Bijdrage tot de ontwikkelingsgeschiedenis van de stedelijke bestuursinstellingen in de Zuidelijke Nederlanden*. Rijksuniversiteit te Gent. Werken uitgegeven door de faculteit van de Letteren en Wijsbegeerte, 135^e afl. (Brugge 1965).
- Bousmar, E., 'La diplomatie urbaine montoise et la spécificité des textes législatifs: bans de police et ordonnances (fin XIII^e-début XV^e siècle). Une mutation, des permanences' in: W. Prevenier & Th. de Hemptinne ed., *La diplomatie urbaine en Europe au moyen âge. Actes du congrès de la Commission internationale de Diplomatie, Gand, 25-29 août 1998* (Leuven en Apeldoorn 2000) 45-79.
- Brand, H., *Over macht en overwicht. Stedelijke elites in Leiden (1420-1510)* (Leuven 1996).
- Brekelmans, F.A., W.J. Formsma en J.P.W.A. Smit, *De archieven van het Gereformeerd Burgerweeshuis te 's-Hertogenbosch*. Rijksarchief in Noordbrabant ('s-Gravenhage 1952).
- Breiter, E., *Die Schaffhauser Stadtschreiber. Das Amt und seine Träger von den Anfängen bis 1798* (Winterthur 1962).

- Bremmer, R.H., *Het culturele schrijflandschap in Friesland in de 'lange' dertiende eeuw, oratie* (Leiden 2002).
- Bremmer, R.H., *'Hir is eskrivin'. Lezen en schrijven in de Friese landen rond 1300* (Hilversum 2004).
- Bresslau, H., *Handbuch der Urkundenlehre für Deutschland und Italien* 2 dln. (3de druk; Berlijn 1958).
- Bruijn, M.W.J. de, 'Wisselkantoortjes aan de Pensmarkt', *'s-Hertogenbosch* 5 (1997) 1-7.
- Burger, G., *Die Südwestdeutschen Stadtschreiber im Mittelalter* (Böblingen 1960).
- Burgers, J.W.J., recensie van C. Vleeshouwers, 'De oorkonden van de Sint-Baafsabdij te Gent (819-1321)', *Bijdragen tot de Geschiedenis* 76 (1993) 239-243.
- Burgers, J.W.J., 'Enkele nieuwe aanvullingen op het "Corpus-Gysseling"', *Taal en Tongval, tijdschrift voor dialectologie* 45 (1993) 184-202.
- Burgers, J.W.J., 'De loopbaan van de klerk Melis Stoke', *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden* 108 (1993) 20-27.
- Burgers, J.W.J., *De paleografie van de documentaire bronnen in Holland en Zeeland in de dertiende eeuw*, 3 dln. Schrift en schriftdragers in de Nederlanden in de Middeleeuwen. Paleografie, codicologie, diplomatiek I (Leuven 1995).
- Burgers, J.W.J., 'De invoering van het Nederlands in de dertiende-eeuwse documentaire bronnen in Holland en Zeeland', *Tijdschrift voor Nederlandse Taal- en Letterkunde* 112 (1996) 129-150.
- Burgers, J.W.J., *De Rijmkroniek van Holland en zijn auteurs. Historiografie in Holland door de Anonymus (1280-1282) en de grafelijke klerk Melis Stoke (begin veertiende eeuw)*. Hollandse Studiën 35 (Hilversum 1999).
- Burgers, J.W.J. en E.C. Dijkhof, *De oudste stadsrekeningen van Dordrecht, 1283-1287*. Apparaat voor de geschiedenis van Holland 11 (Hilversum 1995).
- Burgers, J.W.J., E.C. Dijkhof en J.G. Kruisheer, 'De doordringing van het schrift in de samenleving in Holland en Zeeland tijdens graaf Floris V' in: D.E.H. de Boer, E.H.P. Cordfunke en H. Sarfatij ed., *Wi Florens ... De Hollandse graaf Floris V in de samenleving van de 13de eeuw* (Utrecht 1996) 191-211.
- Buyten, L. van, 'Bureaucratie en bureaucrativering in de lokale besturen der Zuidelijke Nederlanden, 16e tot 18e eeuw', *Tijdschrift voor Geschiedenis* 90 (1977) 503-523.
- Byl, R., *Les juridictions scabinales dans le duché de Brabant (des origines à la fin du XVe siècle)* (Brussel en Parijs 1965).
- Caenegem, R.C. van, 'The Law of Evidence in the Twelfth Century: European Perspectives and Intellectual Background', Kuttner, S. en J.J. Ryan ed., *Proceedings of the Second International Congress of Medieval Canon Law*. Monumenta Iuris Canonici, Series C, Subsidia 1 (Vatican City 1965) 297-319.
- Camps, H.P.H., *De stadsrechten van graaf Willem II van Holland en hun verhouding tot het recht van 's-Hertogenbosch* (Utrecht 1948).
- Camps, H.P.H., 'Twee teksten van het stadsrecht van Den Bosch', *Tijdschrift voor rechtsgeschiedenis* 21 (1953) 459-476.

- Camps, H.P.H., 'Het stadsrecht van Haarlem, opnieuw bezien' in: *Miscellanea mediaevalia in memoriam Jan Frederik Niermeyer* (Groningen 1967) 293-304.
- Camps, ONB
zie ONB
- Camps, H.P.H., 'Eeuwfeesten werpen strijdvragen op. Den Bosch: weinig gegevens en veel mogelijkheden', *Brabantia* XXXIII (1984) 28-33.
- Camps, H.P.H., 'Aantekeningen over het oudste stadsrecht van 's-Hertogenbosch', *Tijdschrift voor rechtsgeschiedenis* LV (1987) 335-364.
- Camps, H.P.H., *Het stadsrecht van Den Bosch van het begin (1184) tot het Privilegium Trinitatis (1330). Een exposé met enkele nabeschouwingen* (Hilversum 1995).
- Cerutti, F.F.X., 'De schepenbank in de Brabantse stad en de overdracht en bezwaring van onroerende goederen', *Varia historica Brabantica* III (1969) 47-87.
- Charters and the Use of the Written Word in Medieval Society*. K. Heidecker ed. Utrecht studies in Medieval Literacy 5 (Turnhout 2000).
- Chartes du Chapitre de Sainte-Gudule à Bruxelles 1047-1300*, Lefèvre, P., Godding, Ph. en Godding-Ganshof, F. ed. Université de Louvain. Recueil de travaux d'histoire et de philologie 6e série, fascicule 45 (Leuven en Brussel 1993).
- Clanchy, M., *From Memory to Written Record. England 1066-1307* (2^e druk; Oxford 2005).
- Coopmans, J.P.A., *De rechtstoestand van de godshuizen te 's-Hertogenbosch vóór 1629* ('s-Hertogenbosch 1964).
- Coopmans, J.P.A., 'De onderlinge rechtsverhoudingen van 's-Hertogenbosch en het platteland vóór 1629', *Bijdragen tot de Geschiedenis* LVIII (1975) 73-112.
- Coopmans, J.P.A., 'Het Bossche recht van ingebod' in: *Vriendenboek stadsarchivaris Kuyser* ('s-Hertogenbosch 1980) 42-63.
- Coopmans, J.P.A., 'Sint-Oedenrode als vrijheid' in: *Sint-Oedenrode 750 jaar stadsrechten* (Sint-Oedenrode 1982) 78-80.
- Corpus van Middelnederlandse teksten (tot en met het jaar 1300)*. M. Gysseling ed., m.m.v. en van woordindices voorzien door W. Pijnenburg. Bouwstoffen voor een woordarchief van de Nederlandse taal ('s-Gravenhage 1977).
- Corpus sigillorum Neerlandicorum. De Nederlandsche zegels tot 1300 afgebeeld en beschreven* 3 dln. ('s-Gravenhage 1937-1940).
- Croenen, G., 'Governing Brabant in the Twelfth Century: The Duke, his Household and the Nobility' in: W. Blockmans, M. Boone en Th. de Hemptinne ed., *Secretum Scriptorum. Liber alumnorum Walter Prevenier* (Leuven en Apeldoorn 1999) 39-76.
- Croenen, G., 'Latijn en de volkstalen in de dertiende-eeuwse Brabantse oorkonden', *Taal en tongval. Tijdschrift voor dialectologie* 12 (1999) 9-34.
- Croenen, G., 'Latin and the Vernaculars in the Charters of the Low Countries. The case of Brabant' in: Goyens M. en W. Verbeke ed., *The dawn of the Written Vernacular in Western Europe* (Leuven 2003) 107-125.
- Croenen, G., *De oorkonden van de familie Berthout 1212-1425*. Koninklijke Commissie voor Geschiedenis (Brussel 2006).

- Croniik der stad 's-Hertogenbosch en Meijereije van dien van 1119 tot 1623*. G. van der Velden ed. (Abdij Berne 1998).
- Csendes, P., 'Anfänge des städtischen Urkundenwesens in Österreich' in: W. Prevenier & Th. de Hemptinne ed., *La diplomatie urbaine en Europe au moyen âge. Actes du congrès de la Commission internationale de Diplomatie, Gand, 25-29 août 1998* (Leuven en Apeldoorn 2000) 93-99.
- Cuvelier, J., *Inventaire des archives de la ville de Louvain*. Introduction en 3 dln. (Louvain 1929-1938).
- Damen, M., *De staat van dienst. De gewestelijke ambtenaren van Holland en Zeeland in de Bourgondische periode (1425-1482)* (Hilversum 2000).
- Decavele, J., 'De Gentse poorterij en buitenpoorterij' in: *Recht en instellingen in de oude Nederlanden tijdens de Middeleeuwen en de nieuwe tijd. Liber amicorum Jan Buntinx* (Leuven 1984) 63-79.
- Decavele, J., 'Het culturele en intellectuele netwerk: middeleeuwen en 16^{de} eeuw' in: *Het stedelijk netwerk in België in historisch perspectief (1350-1850). Een statistische en dynamische benadering*. Handelingen 15de Internationaal Colloquium Spa, 4-6 sept. 1990. Gemeentekrediet (Brussel 1992) 365-384.
- Decavele, J., 'Bestuursinstellingen van de stad Gent (einde 11de eeuw-1795)' in: W. Prevenier en B. Augustyn ed., *De gewestelijke en lokale overheidsinstellingen in Vlaanderen tot 1795*. Algemeen Rijksarchief (Brussel 1997) 277-322.
- Delahaye, A., *Het rechterlijk archief der stad Nijmegen 1410-1811* (Nijmegen 1951).
- Delmaire, B., 'La diplomatie des actes échevinaux d'Aire-sur-la-Lys au XIII^e siècle' in: W. Prevenier & Th. de Hemptinne ed., *La diplomatie urbaine en Europe au moyen âge. Actes du congrès de la Commission internationale de Diplomatie, Gand, 25-29 août 1998* (Leuven en Apeldoorn 2000) 101-117.
- Demyttenaere, A., 'De auteur en zijn publiek in de Middeleeuwen' in: M. Mostert ed., *Communicatie in de middeleeuwen. Studies over de verschriftelijking van de middeleeuwse cultuur* (Hilversum 1995) 39-66.
- De oorkonden der graven van Vlaanderen (1191-aanvang 1206)*. W. Prevenier ed., 3 dln. Koninklijke Commissie voor Geschiedenis 5 (Brussel 1964-1971).
- De Smet, J., 'Maitre Nicolas de Biervliet, l'ainé, cleric des échevins de la ville de Bruges (première moitié du XIII^e siècle-1293)' in: *Etudes d'histoire dédiées à la mémoire de Henri Pirenne par ces anciens élèves* (Brussel 1937) 143-159.
- Dickstein-Bernard, C., *La gestion financière d'une capitale à ses débuts: Bruxelles, 1334-1467*. Annales de la société royale d'archéologie de Bruxelles 54 (Brussel 1977).
- Dickstein-Bernard, C., 'Répertoire chronologique et analytique des comptes complets, fragments et extraits des comptes communaux de Bruxelles qui subsistent pour la période antérieure à 1570', *Cahiers Bruxellois* 29 (1988) 5-78.
- Dijck, G.C.M. van, *De Bossche optimaten. Geschiedenis van de Illustere Lieve Vrouwebroederschap te 's-Hertogenbosch, 1318-1973*. Bijdragen tot de geschiedenis van het Zuiden van Nederland XXVII (Tilburg 1973).
- Dijk, R.Th.M. van, 'Het convict der broeders van het gemene leven te 's-Hertogenbosch' in: A.J. Geurts ed., *Moderne Devotie. Figuren en Facetten*.

- Tentoonstelling ter herdenking van het sterfjaar van Geert Grote 1384-1984. Catalogus* (Nijmegen 1984) 170-172.
- Dijkhof, E.C., 'Zegelen in Middelburg. Beoorkondiging, bezegeling en institutionele ontwikkeling in Middelburg in de dertiende en het eerste kwart van de veertiende eeuw', *Archief van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen* (1992) 57-87.
- Dijkhof, E.C., *OGZ*
Zie *OGZ*
- Dijkhof, E., 'Over originelen en afschriften in taalkundig onderzoek. De rol van de schrijver en de redacteur bij de totstandkoming van oorkonden', *Taal en tongval. Tijdschrift voor dialectologie* 12 (1999) 55-80.
- Dijkhof, E., 'De verschriftelijking in Zeeland: de doordringing van het ambtelijk schriftgebruik in de omgeving van de stadsbesturen en de ambachtsheren in de dertiende eeuw', *Zeeland, Tijdschrift van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen* 9 (2000) 2-9.
- Dijkhof, E., 'The growing Literacy in the Towns of the County of Holland and Zeeland' in: W. Prevenier & Th. de Hemptinne ed., *La diplomatie urbaine en Europe au moyen âge. Actes du congrès de la Commission internationale de Diplomatie, Gand, 25-29 août 1998* (Leuven en Apeldoorn 2000) 133-142.
- Dijkhof, E., 'Goatskin and Growing Literacy: the Penetration of Writing in the Former Counties of Holland and Zeeland in the Thirteenth Century in relation to the changes of the internal and external features of the charters issued' in: K. Heidecker (ed.), *Charters and the Use of the Written Word in Medieval Society. Utrecht studies in Medieval literacy* 5 (Turnhout 2000) 101-112.
- Dijkhof, E.C., *Het oorkondewezen van enige kloosters en steden in Holland en Zeeland 1200-1325*, 2 dln. Schrift en schriftdragers in de Nederlanden in de Middeleeuwen. Paleografie, Codicologie, Diplomatiek III (Leuven 2003).
- Dillo, M., 'Moderne Fälschung, Neuausferigung (sic) oder 'acte récrit'?'. Untersuchung der angeblichen Originale mittelalterlicher Schöffenerkunden von 's-Hertogenbosch'. *Fälschungen im Mittelalter IV, Diplomatische Fälschungen (II)* (Hannover 1988) 447-482.
- Dillo, M. en G.A.M. van Synghel, *ONB II*
zie *ONB II*
- Doren, P.J. van en V. Hermans, *Inventaire des archives de la ville de Malines* (Mechelen 1859) 88.
- Drunen, A.H. van, 'De Middeleeuwse kerken' in: H.L. Janssen ed., *Van bos tot stad. Opgravingen in 's-Hertogenbosch* ('s-Hertogenbosch 1983)
- Drunen, Ad van, 'Plaats van de Bossche stadhuizen. Nieuwe gegevens', *Bossche bladen* 4 (2002) 75-79.
- Drunen, A. van, 'Het oude (tweede) raadhuis', *Bossche bladen* 4 (2002) 121-123.
- Drunen, A.H. van en R. Glaudemans, 'Metamorfose van een huizenblok. Bouwhistorisch onderzoek van de huizen op de hoek van de Hinthamerstraat en de Torenstraat (13^{de}-17^{de} eeuw)' in: H.W. Boekwijt en H.L. Janssen ed., *Bouwen en wonen in de schaduw van de Sint Jan*.

- Kroniek Bouwhistorisch en Archeologisch Onderzoek 's-Hertogenbosch 2* (1997) 163-204.
- Drunen, A. van, *'s-Hertogenbosch van straet tot stroom* (Zwolle 2006).
- Dumolyn, J., 'Les conseillers Flamands au Xvème siècle: rentiers du pouvoir, courtiers du pouvoir', in : W. Blockmans en R. Stein ed., *Powerbrokers in the late Middle Ages* (Turnhout 2000) 67-85.
- Ebeling, H., 'Wat het oudste zegel der stad 's-Hertogenbosch ons leerde omtrent haar ontstaan en naam' in: *'s-Hertogenbosch 1185-1935 ('s-Hertogenbosch 1935)* 132-138.
- Engen, H. van, 'Geen schraal terrein. Stadsrechten en het onderzoek naar stadswording' in: R. Rutte en H. van Engen ed., *Stadswording in de Nederlanden* (Hilversum 2005) 63-86.
- Erens, M.A., *De oorkonden der abdij Tongerlo*. Commissie voor geschiedkundige en folkloristische opzoekingen der provincie Antwerpen I, II (Tongerloo 1948, 1950).
- Even, E. van, *Louvain dans le passé et dans le présent* (Leuven 1895).
- Favresse, F., *L'avènement du régime démocratique à Bruxelles pendant le moyen âge (1306-1423)* (Brussel 1932).
- Fobe, E., *De huisarmen van de parochie St. Jacob-op-de-Koudenberg te Brussel in de XVe eeuw* (onuitgegeven licentiaatsverhandeling Rijksuniversiteit Gent 1971).
- Genard, P., *Anvers à travers les âges II* (Brussel z.d.).
- Gerlach, P., 'Het geestelijk klimaat in de stad van 's-Hertogenbosch ten tijde van Jeroen Bosch', *Brabantia* 18 (1969) 51-62.
- Gerlach, P., 'Noordbrabantse "scriveren" en "verlichters". Naar aanleiding van het Getijdenboek van Coudewater (1417-1457)', *Archief- en Bibliotheekwezen in België* XLIII 1-2 (1972) 131-140 en 588-597.
- Gerven, J. van, 'De Brabantse steden: één groep? Belangentegenstellingen en -conflicten tussen de steden onderling van de dertiende tot de vijftiende eeuw', *Bijdragen tot de Geschiedenis* 81 (1998) 385-406.
- Gilissen, J., 'Les légistes en Flandre aux XIIIe et XIVe siècles', *Bulletin de la Commission Royale des anciennes lois et ordonnances de Belgique XV* (1939) 117-231.
- Glebbeek, P., *De kerkfabriek van Sint-Jan te 's-Hertogenbosch. De instelling, haar inkomsten en uitgaven tot 1629* (doctoraalscriptie Universiteit van Amsterdam 1995).
- De Glopper-Zuiderland, C.C., 'De officiaal van Utrecht als beoorkonder van vrijwillige rechtshandelingen ten behoeve van de vijf Utrechtse kapittels in de 14de eeuw', *Stichting tot uitgaaf der bronnen van het oud-vaderlandse recht, verslagen en mededelingen, nieuwe serie* 3 (1982) 87-159.
- Godding, Ph., 'Les conflits à propos des lettres échevinales des villes brabançonnes (XVe-XVIIIe siècles)', *Tijdschrift voor rechtsgeschiedenis* 22 (1954) 308-353.
- Godding, Ph., *Le droit privé dans les Pays-Bas méridionaux du 12^e au 18^e siècle*. Académie royale de Belgique. Mémoires de la classe des lettres XIV-1 (Brussel 1987).

- Gorissen, P., 'Les finances de la ville de Bruxelles au XIV^{me} siècle à propos de trois fragments de comptes (1371-1372-1382)', *Cahiers Bruxellois* I (1956) 161-194.
- Guenée, B., *L'Occident aux XIVe et XVe siècles. Les états* (Parijs 1971).
- Guenée, B., *Entre l'église et l'état. Quatre vies de prélats français à la fin du moyen âge (XIIIe-XVe siècle)* (Parijs 1987).
- Guyotjeannin, O., J. Pycke en B.-M. Tock, *Diplomatique médiévale. L'atelier du médiéviste* (Turnhout 1993).
- Gysseling, M. en Wyffels, C., 'Het oudste register van wettelijke passeringen van Eksaarde (1349-1360)', *Anthroponymica uitgegeven door het Instituut voor Naamkunde te Leuven* 14 (1964) 68-69 (eerder verschenen in *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie* 37 (1963) 299-326).
- Gysseling, M., 'De invoering van het Nederlands in ambtelijke bescheiden in de 13de eeuw' in: *Verslagen en mededelingen van de Koninklijke Vlaamse academie voor taal- en letterkunde*, nieuwe reeks (1971) 27-39, met een herdruk in Duitse vertaling: Idem, 'Die Einführung des Niederländischen als amtliche Sprache im 13. Jahrhundert' in: *Neerlandica Manuscripta. Essays presented to G.I. Liefinck, III* (Amsterdam 1976) 9-14.
- Ham, W.A. van, *Stedelijke archieven. Archief van de secretarie 1397-1810* (Bergen op Zoom 2000).
- Harenberg, E., *OGZ*
zie *OGZ*
- Harvey, P.D.A., 'Agricultural treatises and manorial accounting in medieval England', *The agricultural history review* 20 (1972) 170-182.
- Heidecker, K., 'Communication by Written Texts in Court Cases: Some Charter Evidence (ca. 800-ca. 1100)' in: M. Mostert ed., *New Approaches to Medieval Communication. Utrecht Studies in Medieval Literacy* 1 (Turnhout 1999) 101-126.
- Heidecker, K., 'Introduction' in: K. Heidecker ed., *Charters and the Use of the Written Word in Medieval Society. Utrecht studies in Medieval Literacy* 5 (Turnhout 2000) 1-12.
- Heijden, P.J. van der en H. Molhuysen, *Kroniek van 's-Hertogenbosch. Acht eeuwen stadsgeschiedenis* ('s-Hertogenbosch 1981).
- Hemptinne, Th. de en Vandermaesen, M., 'De ambtenaren van de centrale administratie van het graafschap Vlaanderen van de 12e tot de 14e eeuw', *Tijdschrift voor Geschiedenis* 93 (1980) 177-209.
- Hemptinne, Th. de, W. Prevenier en M. Vandermaesen, 'La chancellerie des comtes de Flandre (12^e-14^e siècle)'. *Landesherrliche Kanzleien im Spätmittelalter. Referate zum VI. Internationalen Kongress für Diplomatik, München 1983. Münchener Beiträge zur Mediävistik und Renaissance-Forschung* 35 (München 1984) 433-454.
- Hemptinne, Th. de, 'De doorbraak van de volkstaal als geschreven taal in de documentaire bronnen. Op zoek naar verklaringen in de context van de graafschappen Vlaanderen en Henegouwen in de dertiende eeuw' in: R. Beyers ed., *Van vader- naar moedertaal. Latijn, Frans en Nederlands in de*

dertiende-eeuwse Nederlanden. Handelingen van het colloquium georganiseerd door de Koninklijke Zuid-Nederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis op 23 oktober 1999, Handelingen LIII (1999) (Brussel 2000) 7-21.

- Henderikx, P.A., *De oudste bedelordekloosters in het graafschap Holland en Zeeland. Het ontstaan van bedelordekloosters voor ca. 1310 te Dordrecht, Middelburg, Zierikzee en Haarlem, alsmede enige aspecten van de plaats van deze kloosters in het stedelijk leven en daarbuiten gedurende de middeleeuwen.* Hollandse Studiën 10 (Dordrecht 1977).
- Hengel, C. van, 'Computationes Buscoducis 1330-1375. De rekeningen van de Illustere Lieve Vrouwe Broederschap en de daarin voorkomende munten', *De Beeldenaar* 18 (1994) 198-209.
- Hens, H., H. van Bavel, G.C.M. van Dijck en J.H.M. Frantzen, *Mirakelen van Onze Lieve Vrouw te 's-Hertogenbosch 1381-1603.* Bijdragen tot de geschiedenis van het Zuiden van Nederland XLII (Tilburg 1978).
- Herwaarden, J. van, *Opgelegde bedevaarten. Een studie over de praktijk van opleggen van bedevaarten (met name in de stedelijke rechtspraak) in de Nederlanden gedurende de late middeleeuwen (ca. 1300 - ca. 1550)* (Assen en Amsterdam 1978).
- De ambachtsgilden van 's-Hertogenbosch vóór 1629. Rechtsbronnen van het bedrijfsleven en het gildewezen.* N.H.L. van de Heuvel ed. Werken der vereeniging tot uitgaaf der bronnen van het oud-vaderlandsche recht, derde reeks nr. 13, 2 dln. (Utrecht 1946).
- Hoebeke, M., 'Iets over middeleeuwse scribenten inzonderheid te Oudenaarde', *Handelingen Koninklijke Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis* 14 (1960) 167-184.
- Hoebeke, M., *De middeleeuwse oorkondentaal te Oudenaarde, 13e eeuw- ± 1500 (spelling en klankleer)* (Gent 1968).
- Hoecke, W. van, 'De opkomst van het Frans in de oorkonden vanaf het einde van de twaalfde eeuw' in: R. Beyers ed., *Van vader- naar moedertaal. Latijn, Frans en Nederlands in de dertiende-eeuwse Nederlanden. Handelingen van het colloquium georganiseerd door de Koninklijke Zuid-Nederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis op 23 oktober 1999, Handelingen LIII* (1999) (Brussel 2000) 55-79.
- Hoekx, J.A.M., 'De Bossche kloosters tot aan de inname van de stad in 1629', *Bossche bouwstenen* 6 (1983) 12-36.
- Hoekx, J.A.M. en V. Paquay, *Inventaris van het archief van de stad 's-Hertogenbosch 1262-1810.* Publicaties van het stadsarchief 's-Hertogenbosch 6 ('s-Hertogenbosch 2004).
- Hoffmann, W., 'Deutsch und Latein im spätmittelalterlichen Köln. Zur äusseren Sprachgeschichte des Kölner Geschäftsschrifttums im 14. Jahrhundert', *Rheinische Vierteljahrsblätter* 44 (1980) 117-147.
- Hoheisel, P., *Die Göttinger Stadtschreiber bis zur Reformation. Einfluss, Socialprofil, Amtsaufgaben.* Studien zur Geschichte der Stadt Göttingen 21 (Göttingen 1998).

- Honemann, V., 'Die Stadtschreiber und die deutsche Literatur im Spätmittelalter und der Frühen Neuzeit' in: W. Haug, T.R. Jackson en J. Janota ed., *Zur deutschen Literatur und Sprache des 14. Jahrhunderts. Dubliner Colloquium 1981* (Heidelberg 1983) 320-353.
- Honeman, V., 'Kanzlei, Stadt und Kultur im Leben und Werk des Johann Frauenburg von Görlitz († 1495)' in: J.R. Veenstra en R. Suntrup ed., *Stadt, Kanzlei und Kultur/City, Chancery and Culture* (Münster en Groningen 2004) 47-70.
- Hoppenbrouwers, P.C.M. en H.P.H. Jansen, 'Dr. Camps' levenswerk. Het oorkondenboek van de Meierij', *Varia Historica Brabantica* XI (1982) 1-15.
- Hoven van Genderen, B. van den, 'Registers en rekeningen: een voorbeeld van middeleeuwse administratie en verschriftelijking' in: E.S.C. Erkelens-Buttinger e.a. ed., *De kerk en de Nederlanden. Archieven, instellingen, samenleving. Aangeboden aan prof. dr. C. Dekker bij zijn afscheid als rijksarchivaris en als hoogleraar in de archiefwetenschap alsmede de paleografie van de 14e tot en met de 17e eeuw aan de Universiteit van Amsterdam* (Hilversum 1997) 168-188.
- Hugenholtz, F.W.N., 'Clerc (secretaris) en pensionaris van de stad Leiden. Bijdrage tot de kennis van de stedelijke ambtenaren in de late Middeleeuwen', *Tijdschrift voor Geschiedenis* 66 (1953) 220-234.
- Huizinga, J. 'De opkomst van Haarlem', *Bijdragen voor vaderlandsche geschiedenis en oudheidkunde*, 4e reeks, 4 (1905) 412-446 en 4e reeks, 5 (1906) 16-175.
- Jacobs, B.C.M., *Justitie en politie in 's-Hertogenbosch voor 1629. De bestuursorganisatie van een Brabantse stad*. Brabantse Rechtshistorische Reeks 1 (Assen en Maastricht 1986).
- Jansen, H.P.H., *Landbouw pacht in Brabant in de veertiende en vijftiende eeuw* (Amsterdam 1955).
- Janssen, H.L., 'Archeologisch onderzoek in 's-Hertogenbosch. Doelstellingen en resultaten' in: Idem ed., *Van bos tot stad. Opgravingen in 's-Hertogenbosch* ('s-Hertogenbosch 1983) 10-24.
- Janssen, H.L., 'Markt' in Idem ed., *Van bos tot stad. Opgravingen in 's-Hertogenbosch* ('s-Hertogenbosch 1983) 53-63.
- Janssen, H.L., 'De oudste stadsommuring' in: Idem ed., *Van bos tot stad. Opgravingen in 's-Hertogenbosch* ('s-Hertogenbosch 1983) 64-73.
- Janssen, H.L., 'Metaal' in: Idem ed., *Van bos tot stad. Opgravingen in 's-Hertogenbosch* ('s-Hertogenbosch 1983) 249-270.
- Janssen, H.L. en J.R. Treling, ''s-Hertogenbosch, een groeistad uit de late middeleeuwen' in: H. Sarfatij ed., *Verborgene steden. Stadsarcheologie in Nederland* (Amsterdam 1990) 86-98.
- Janssens, J., 'De macht van het schone woord. Literatuur in Brussel van de 14de tot de 17de eeuw' in: J. Janssens en R. Sleiderink ed., *De macht van het schone woord. Literatuur in Brussel van de 14de tot de 18de eeuw* (Leuven 2003) 12-105.
- Johanek, P., 'Hofhistoriograph und Stadtchronist' in: W. Haug en B. Wachinger ed., *Autorentypen* (Tübingen 1991) 50-68.
- Jongste, J.A.F. de, 'Hollandse stadspensionarissen tijdens de Republiek. Notities bij een onderzoek' in: S. Groenveld, M.E.H.N. Mout en I. Schöffer ed.,

- Bestuurders en geleerden. Opstellen ... aangeboden aan prof. dr. J.J. Woltjer ...* (Amsterdam en Dieren 1985) 85-96.
- Joosen, H., *Inventaris van de stadsrekeningen van Mechelen (tot 1570)*. Studia et documenta Mechliniensia III (Mechelen 1988).
- Kappelhof, A.C.M., 'Het Bossche Geefhuis. Het inkomen uit het vermogen van de Tafel van de H. Geest van Den Bosch 1450-1810', *Varia Historica Brabantica* X (1981) 1-54.
- Kappelhof, A.C.M., 'De hoeven van het Bossche Geefhuis. Opbouw, beheer en liquidatie van een omvangrijk hoevenbezit', *Noord-Brabants Historisch Jaarboek* 1 (1984) 83-142.
- Kappelhof, A.C.M., 'Een Moergestelse cijnsrol uit 1359', *De Kleine Meijerij* (1988-4) 75-85 en (1989-1) 12-18.
- Kappelhof, A.C.M., 'Gasthuisrekeningen als historische bron', *Nederlands archievenblad. Tijdschrift van de vereniging van Archivarissen in Nederland* 99 (1995) 90-99.
- Kappelhof, A.C.M., *Het archief van de Tafel van de H. Geest van 's-Hertogenbosch*, regesten, ('s-Hertogenbosch 1980-1991) (getypte inv., XI dln.) en Idem, *Het archief van de Tafel van de H. Geest van 's-Hertogenbosch*, I (regesten van oorkonden 1271-1359, nrs. 1-465), II nrs. 466-735a (1360-1373) ('s-Hertogenbosch² 1996).
- Keller, H., 'Oberitalienische Statuten als Zeugen und als Quellen für den Verschriftlichungsprozess im 12. und 13. Jahrhundert', *Frühmittelalterliche Studien* 22 (1988) 286-314.
- Keller, H. en F.J. Worstbrock, 'Träger, Felder, Formen pragmatischer Schriftlichkeit im Mittelalter. Der neue Sonderforschungsbereich 231 an der Westfälischen Wilhelms-Universität Münster', *Frühmittelalterliche Studien* 22 (1988) 388-409.
- Keller, H., 'Die Veränderung gesellschaftlichen Handelns und die Verschriftlichung der Administration in den italienischen Stadtkommunen' in: H. Keller, K. Grussmüller en N. Staubach ed., *Pragmatische Schriftlichkeit im Mittelalter. Erscheinungsformen und Entwicklungsstufen (Akten des Internationalen Kolloquiums 17.-19. Mai 1989)*. Münstersche Mittelalter-Schriften 65 (München 1992) 21-36.
- Kerremans, Ch., *Étude sur les circonscriptions judiciaires et administratives du Brabant et les officiers placés à leur tête par les ducs, antérieurement à l'avènement de la Maison de Bourgogne (1406)*. Académie Royale de Belgique, Classe des Lettres et des Sciences Morales et Politiques, Mémoires, 2me série, XLIV (Brussel 1948).
- Ketelaar, F.C.J., 'Clerc (secretaris) en pensionaris van de stad Dordrecht', *Holland* 3 (1971) 53-65.
- Ketner, F., 'Vestiging en eerste ontwikkeling van het notariaat in Utrecht (1291-1341)' in: W. Jappe Alberts en F. Ketner ed., *Nederrijnse Studiën, XIIIe-XVe eeuw* (Groningen en Djakarta 1954) 83-116.
- Ketner, F., 'De oudste stedelijke oorkonden van Nijmegen 1233-1291' in: *Miscellanea mediaevalia in memoriam Jan Frederik Niermeyer* (Groningen 1967) 279-282.

- Ketner, F., 'De Tolnaers als stadsklerken van Utrecht' in: Idem, *Stichtse Studiën* (Utrecht 1974) 52-62 (eerder gepubliceerd in: *Dancwerc. Opstellen aangeboden aan prof. dr. D.Th. Enklaar ter gelegenheid van zijn vijftenzestigste verjaardag* (Groningen 1959) 152-161.
- Kleeberg, E., 'Stadtschreiber und Stadtbücher in Mühlhausen in Thüringen vom 14.-16. Jahrhundert, nebst einer Übersicht über die Editionen mittelalterlicher Stadtbücher', *Archiv für Urkundenforschung* (1909) II 407-490.
- Klep, P.M.M., 'Long-Term Developments in the Urban Sector of the Netherlands (1350-1870)' in: *Het stedelijk netwerk in België in historisch perspectief (1350-1850). Een statistische en dynamische benadering*. Handelingen 15de Internationaal Colloquium Spa, 4-6 sept. 1990. Gemeentekrediet (Brussel 1992) 200-248.
- Koch, OHZ
Zie OHZ
- Koch, P., 'Kommunale Bücher in Italien und die Anfänge ihrer Archivierung' in: C. Meier, D. Hüpper en H. Keller, *Der Codex im Gebrauch (Akten des Internationalen Kolloquiums 11.-13. Juni 1992)*. Münstersche Mittelalter-Schriften 70 (München 1996) 87-100.
- Kokken, H., 'De Leidse pensionaris, 1477-1494' in: J.W. Marsilje, P.J.M. de Baar en J.F. Jacobs ed., *Uit Leidse bron geleverd* (Leiden 1989) 124-129.
- Koldewey, A.M., 'Stadszegels van 's-Hertogenbosch' in: Idem, *Zilver uit 's-Hertogenbosch* ('s-Hertogenbosch 1985) 124-127.
- Koldewey, A.M., 'Catalogus Zilver uit 's-Hertogenbosch' in: Idem, *Zilver uit 's-Hertogenbosch* ('s-Hertogenbosch 1985) 149-293.
- Koldewey, A.M., *In Buscoducis 1450-1629. Kunst uit de Bourgondische tijd te 's-Hertogenbosch. De cultuur van late middeleeuwen en renaissance* (Maarssen en 's-Gravenhage 1990).
- Kortlever, Y, A. Moerbeek, J. Peeters e.a., 'Het loopt in de papieren. De stadssecretaris en zijn organisatie door de eeuwen heen', *De Waterschans* 4 (2004) 172-175.
- Kossmann-Putto, J.A., *Kamper schepenacten 1316-1354* (Zwolle 1955).
- Koldewey, J., 'Van den eedt op het heylige evangelie'. Het 'Roode Privilegie-boek' en de Blijde Inkomste', *Bossche bladen* (2004) 16-22.
- Kroniek van Molius. Een zestiende-eeuwse Bossche priester over de geschiedenis van zijn stad*. Hoekx, J.A.M., G. Hopstaken, A.M. van Lith-Droogleever Fortuijn en J.G.M. Sanders ed. (['s-Hertogenbosch] 2003).
- Kroniek van Peter van Os. Geschiedenis van 's-Hertogenbosch en Brabant van Adam tot 1523*. A.M. van Lith-Droogleever Fortuijn, J.G.M. Sanders en G.A.M. van Synghel ed. Rijks Geschiedkundige Publicatiën 87 ('s-Gravenhage 1997).
- Kruisheer, J.G., *De oorkonden en de kanselarij van de graven van Holland tot 1299*, 2 dln. Hollandse Studiën 2 ('s-Gravenhage en Haarlem 1971).
- Kruisheer, OHZ
zie OHZ
- Kruisheer, J., 'Kanzleianfertigung, Empfängeranfertigung und Anfertigung durch Dritte. Methodologische Anmerkungen anlässlich einiger neuerer

- Untersuchungen', *Archiv für Diplomatik, Schriftgeschichte, Siegel- und Wappenkunde* 25 (1979) 256-300.
- Kruisheer, J.[G.], 'Het ontstaan van de oudste Zeeuwse stadsrechtsoorkonden' in: C.M. Cappon, P.C. van der Eerden e.a. ed., *Ad fontes. Opstellen aangeboden aan prof. dr. C. van de Kieft ter gelegenheid van zijn afscheid als hoogleraar in de middeleeuwse geschiedenis aan de Universiteit van Amsterdam* (Amsterdam 1984) 275-304.
- Kruisheer, J.G., *Het ontstaan van de stadsrechtsoorkonden van Haarlem, Delft en Alkmaar. Mit Zusammenfassung in deutscher Sprache*. Verhandelingen der Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen, Afdeling Letterkunde, nieuwe serie 130 (Amsterdam, Oxford en New York).
- Kruisheer, J.G., 'Stadsrechtbeoorkonding en stedelijke ontwikkeling' in: E.H.P. Cordfunke e.a. ed., *De Hollandse stad in de dertiende eeuw* (Zutphen 1988) 44-54.
- Kruisheer, J.G., 'Het ontstaan van de oudste Leidse stadsrechtsoorkonden (waarschijnlijk einde twaalfde eeuw-1266)' in: J.B. Berns, P.A. Henderix e.a. ed., *Feestbundel aangeboden aan prof. dr. D.P. Blok ter gelegenheid van zijn 65ste verjaardag en zijn afscheid als hoogleraar in de nederzettingsgeschiedenis in verband met de plaatsnaamkunde aan de Universiteit van Amsterdam* (Hilversum 1990) 182-203.
- Kruisheer, Jaap G., 'Entstehungs- und Überlieferungsforschung und Urkundenedition. Bemerkungen anlässlich des neuen 'Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299'' in: K. Gärtner ed., *Skripta, Schreiblandschaften und Standardisierungstendenzen. Urkundensprachen im Grenzbereich von Germania und Romania im 13. und 14. Jahrhundert. Beiträge zum Kolloquium vom 16. bis 18. September 1998 in Trier* (Trier 2001) 647-658.
- Kruisjens, B., *Inventaris van de schepenzegelstempels van de stad 's-Hertogenbosch 1295-1793* (elektronisch bestand Noord-Brabants Museum te 's-Hertogenbosch 1994).
- Kuijjer, P.Th.J., *'s-Hertogenbosch. Stad in het hertogdom Brabant ca. 1185-1629* (Zwolle en 's-Hertogenbosch 2000).
- Kuppers, W., *De stadsrekeningen van Geldern 1386-1423. Inleiding, teksteditie, indices* (1992).
- Kusman, D., 'Jean de Mirabelle dit van Haelen (ca. 1280-1333). Haute finance et Lombards en Brabant dans le premier tiers du XIVe siècle', *Revue Belge de Philologie et d'Histoire* 77 (1999) 843-931.
- Kwakkel, E., *Die Dietsche boeke die ons toebehoeren. De kartuizers van Herne en de productie van Middelnederlandse handschriften in de regio Brussel (1350-1400)* (Leuven 2002).
- Laar, R. van de, 'De stadsomme in de Sint Janskerk' in: *Vriendenboek stadsarchivaris Kuijjer* ('s-Hertogenbosch 1980) 137-142.
- Leroy, M., 'The Thirteenth-Century Middle Dutch Charters' in: W. Blockmans, M. Boone en Th. de Hemptinne ed., *Secretum Scriptorum. Liber alumnorum Walter Prevenier* (Leuven en Apeldoorn 1999) 93-128.
- Leroy, M., 'Les débuts de la production d'actes urbains en Flandre au XIIIe siècle' in: W. Prevenier & Th. de Hemptinne ed., *La diplomatie urbaine en Europe au*

- moyen âge. Actes du congrès de la Commission internationale de Diplomatique, Gand, 25-29 août 1998* (Leuven en Apeldoorn 2000) 267-279.
- Leroy, M., 'De oorkondentaal van een dertiende-eeuwse Middelnederlandse scribent uit Brugge' in: R. Beyers ed., *Van vader- naar moedertaal. Latijn, Frans en Nederlands in de dertiende-eeuwse Nederlanden. Handelingen van het colloquium georganiseerd door de Koninklijke Zuid-Nederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis op 23 oktober 1999*, Handelingen LIII (1999) (Brussel 2000) 137-166.
- Leupen, P., 'Stadszegel en stadsmuur' in: D.P.Blok e.a. ed., *Datum et actum. Opstellen aangeboden aan Jaap Kruisheer ter gelegenheid van zijn vijftenzestigste verjaardag*. Publicaties van het Meertens Instituut 29 (Amsterdam 1998) 285-293.
- Leupen, P., 'Burger, stad en zegel: een verkenning voor de Noordelijke Nederlanden' in: J. Kloek en K. Tilmans ed., *Burger*. Reeks Nederlandse Begripsgeschiedenis IV (Amsterdam 2002) 19-31.
- Lijten, M.J.H.A., *Het burgerlijk proces in stad en Meierij van 's-Hertogenbosch 1530-1811*. Brabantse Rechtshistorische Reeks 2 (Assen en Maastricht 1988).
- Lind, G., 'Great Friends and Small Friends: Clientelism and the Power Elite' in: W. Reinhard ed., *Power elites and state building* (Oxford 1996) 123-147.
- Lindner, M., 'Verstecken durch Zeigen. Die Mittelalterliche Königsurkunde als Metaphernmaschine' in: Olaf B. Rader ed., *Turbata per aequora mundi. Dankesgabe an Eckhard Müller-Mertens*. Monumenta Germaniae Historica. Studien und Texte 29 (Hannover 2001) 191-205.
- Lith-Droogleever Fortuijn, A.M. van, 'De stad 's-Hertogenbosch en haar verhouding tot het landsheerlijk gezag ca. 1470-ca. 1500', *Varia Historica Brabantica V* (1976) 55-119.
- Luijk, M. van, 'The City Magistracy in Leiden and Academic Legal Advice around the Middle of the Fifteenth Century' in: K. Goudriaan, J. van Moolenbroek en A. Tervoort ed., *Education and Learning in the Netherlands, 1400-1600. Essays in honour of Hilde de Ridder-Symoens* (Leiden 2004) 69-85.
- Luschek, F., *Notariatsurkunde und Notariat in Schlesien von den Anfängen (1282) bis zum Ende des 16. Jahrhunderts* (Weimar 1940).
- Maanen, R.C.J. van, 'De pensionaris als archiefvormer', *Nederlands Archievenblad. Tijdschrift van de vereniging van Archivarissen in Nederland* 90 (1986) 194-203.
- Maarschalkerweerd, P.C.B., 'Het Helmondse schepenprotocol 1397-1400', *De Vlasbloem. Historisch jaarboek voor Helmond* 8 (1987) 91-108.
- Maes, L.Th., 'Ambtenarij en bureaucrativering in regering en gewesten van de Zuidelijke Nederlanden in de 13^e-15^e eeuw', *Tijdschrift voor Geschiedenis* 90 (1977) 350-357.
- Marinus, M.-J., 'Inleiding', in: *Inventaris nr. 5 Stadsarchief te Antwerpen, met een Woord vooraf door F. Blockmans d.d. 12 november 1948 (Schepenregisters, Collectanea, Certificatieboeken en Coopers en Comparanten (1394-1797)* (Antwerpen 1998).

- Marsilje, J.W., *Het financiële beleid van Leiden in de laat-Beierse en Bourgondische periode ca. 1390-1477*. Studies over Holland in de middeleeuwen 1 (Hilversum 1985).
- Marsilje, J.W., 'Het Haarlems klerkambt in de 15^e eeuw' in: D.E.H. de Boer en J.W. Marsilje ed., *De Nederlanden in de late middeleeuwen* (Utrecht 1987) 182-198.
- Martens, M., *L'administration du domaine ducal en Brabant au Moyen Age (1250-1406)* (Brussel 1954).
- Martens, M., 'Les chartes relatives à Bruxelles et à l'Ammanie, conservées aux archives de la ville de Bruxelles 1244-1307', *Tablettes du Brabant*, première série, V (Grandmetz 1963), [p. 132], reg. nr. 224.
- Martens, M., 'Les raisons qui motivèrent la rédaction de deux premiers cartulaires de la ville de Bruxelles au milieu du XIV^e siècle', *Cahiers Bruxellois XXXV* (1995-1996) 43-89.
- Martens, M., 'Une notoriété peu commune au XIV^e siècle d'un clerc de la ville de Bruxelles: Pierre van Huffel' in: *Mélanges André Uyttebrouck* (Brussel 1996) 297-311.
- Martens, M., 'Le cartulaire face aux originaux: des pratiques administratives en cours d'évolution dans les milieux lignagers de Bruxelles, du règne de Jeanne de Brabant à la mort du duc Wenceslas de Luxembourg (1356-1383)', *Cahiers Bruxellois XXXVI* (1997-1998) 2-84.
- Martens, M., 'Un cartulaire bruxellois, le Boek met de Keting, destiné au futur héritier du Brabant à la fin du XIV^e siècle. Notables modifications dans le travail d'écriture dans la Domus Scabinorum de Bruxelles' in: P. Bonenfant en P. Cockshaw ed., *Mélanges Claire Dickstein-Bernard* (Brussel 1999) 225-268.
- Melker, B.R. de, 'Laat-middeleeuwse klooster- en gasthuisleggers', *Signum* 1994 (1-2) 25-36.
- Merkel, F., *Das Aufkommen der deutschen Sprache in den städtischen Kanzleien des ausgehenden Mittelalters*. Beiträge zur Kulturgeschichte des Mittelalters und der Renaissance herausgegeben von Walter Goetz, 45 (Leipzig en Berlijn 1930).
- Mersiowsky, M., 'Städtisches Urkundenwesen und Schriftgut in Westfalen vor 1500' in: W. Prevenier & Th. de Hemptinne ed., *La diplomatie urbaine en Europe au moyen âge. Actes du congrès de la Commission internationale de Diplomatie, Gand, 25-29 août 1998* (Leuven en Apeldoorn 2000) 321-356.
- Mertens, F.H. en K.L. Torfs, *Geschiedenis van Antwerpen sedert de stichting der stad tot onze tyden*, II (Antwerpen 1846).
- Mertens, F., *De oudste stadsrekening der stad Antwerpen*. Codex diplomaticus van Het Utrechts Genootschap, IIe serie nr. IV (Utrecht 1857).
- Mertens, J., 'Bestuursinstellingen van de stad Brugge (1127-1795)' in: W. Prevenier en B. Augustyn ed., *De gewestelijke en lokale overheidsinstellingen in Vlaanderen tot 1795*. Algemeen Rijksarchief (Brussel 1997) 323-332.
- Meyer, A., *Felix et inclitus notarius. Studien zum italienischen Notariat vom 7. bis zum 13. Jahrhundert*. Bibliothek des Deutschen Historischen Instituts in Rom 92 (Tübingen 2000) 321-334.

- Millet, H. en P. Moraw, 'Clerics in the State' in: W. Reinhard ed., *Power elites and state building* (Oxford 1996) 173-188.
- Moderne devotie. Figuren en facetten. Tentoonstelling ter herdenking van het sterfjaar van Geert Grote 1384-1984. Catalogus* (Nijmegen 1984).
- Morelle, L., 'De l'original à la copie. Remarque sur l'évaluation des transcriptions dans les cartulaires médiévaux' in: O. Guyotjeannin, L. Morelle en M. Parisse ed., *Les cartulaires. Actes de la table ronde organisée par l'École nationale des Chartes et le G.D.R. 121 du C.N.R.S. (Parijs 1991)*. Mémoires et documents de l'École des Chartes 39 (Parijs 1993) 91-103.
- Mosmans, J., 'Adam van Mierd en het Bossche Kapittel', *Bossche Bijdragen* 1 (1917) 151-170.
- Mosmans, J., 'De middeleeuwsche notarissen te 's-Hertogenbosch', *Bossche Bijdragen* 6 (1923-1924) 136-196.
- Mosmans, J., 'Het zegelen van Bossche schepenakten', *Taxandria* (1940) 218-222.
- Mostert, M., 'Communicatie in de middeleeuwen' in: M. Mostert ed., *Communicatie in de middeleeuwen. Studies over de verschriftelijking van de middeleeuwse cultuur* (Hilversum 1995) 9-20.
- Mostert, M., 'Bibliografie communicatie in de Middeleeuwen' in: M. Mostert ed., *Communicatie in de middeleeuwen. Studies over de verschriftelijking van de middeleeuwse cultuur* (Hilversum 1995) 89-128.
- Mostert, M., 'De vroegste geschiedenis van de schriftcultuur in Holland' in: D.P. Blok e.a. ed., *Datum et actum. Opstellen aangeboden aan Jaap Kruisheer ter gelegenheid van zijn vijfenzestigste verjaardag*. Publicaties van het Meertens Instituut 29 (Amsterdam 1998) 315-330.
- Mostert, M., 'New Approaches to Medieval Communication?' in: Idem ed., *New Approaches to Medieval Communication*. Utrecht Studies in Medieval Literacy 1 (Turnhout 1999) 15-37.
- Mostert, M., 'A Bibliography of Works on Medieval Communication' in: Idem ed., *New Approaches to Medieval Communication*. Utrecht Studies in Medieval Literacy 1 (Turnhout 1999) 193-297.
- Nauwelaerts, M.A., *Latijnse school en onderwijs te 's-Hertogenbosch tot 1629* (Tilburg 1974).
- Nélis, H., 'Les doyens de chrétienté. Étude de diplomatique sur leurs actes de juridiction gracieuse en Belgique au XIIIe siècle', *Revue Belge de Philologie et d'Histoire* III (1924) 59-73, 251-278, 509-525 en 821-840.
- Nélis, H., 'Étude diplomatique sur la juridiction gracieuse des échevins en Belgique (1150-1300)', *Annales de la Société d'Emulation de Bruges* 80 (1937) 1-57.
- Nève, P.L., 'De overdracht van onroerend goed in de Middeleeuwen' in: *De levering van onroerend goed. Vijf opstellen over de overdracht van onroerend goed vanaf het Romeinse Recht tot het Nieuw Burgerlijk Wetboek*. Ars Notariatus 32 (Deventer 1985) 23-38.
- Nevejans, A., 'Aldus staet in scepenen bouc ... De registers van de Gentse schepenen van de keure in de 14de eeuw', *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent, nieuwe reeks* LVI (2002) 53-64.
- Nieuwenhuizen, J. van den, 'Bestuursinstellingen van de stad Antwerpen (12^{de} eeuw-1795)' in: R. Van Uytven, Cl. Bruneel, H. Coppens en B. Augustyn ed., *De*

- gewestelijke en lokale overheidsinstellingen in Brabant en Mechelen tot 1795*. Algemeen Rijksarchief en Rijksarchief in de provinciën. Studia 82, 2 dln. (Brussel 2000) 462-510.
- Notarial Instruments in Flanders between 1280 and 1452*. J.M. Murray, W. Prevenier en M. Oosterbosch ed. Koninklijke Commissie voor Geschiedenis (Brussel 1995).
- OGZ**
Oorkondenboek van Gelre en Zutphen tot 1326. E.J. Harenberg, M.S. Polak en E.C. Dijkhof ed., I-VIII ('s-Gravenhage 1980-2003).
- OHZ**
Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299. A.C.F. Koch [en] J.G. Kruisheer ed., 4 dln. ('s-Gravenhage, Assen en Maastricht 1970-1997).
- Oldewelt, W.F.H., *Rekeningen van de Illustere Lieve Vrouwe Broederschap (1330-1375)* (z.p. 1925).
- ONB**
Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312. I De Meierij van 's-Hertogenbosch (met de heerlijkheid Gemert). H.P.H. Camps ed. ('s-Gravenhage 1979).
Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312. II De heerlijkheden Breda en Bergen op Zoom. M. Dillo en G.A.M. van Synghel ed. (Den Haag 2000).
- Oord, C.J.A. van den, *Twee eeuwen Bosch' boekbedrijf, 1450-1650. Een onderzoek naar de betekenis van Bossche boekdrukkers, uitgevers en librariërs voor het regionale socio-culturele leven*. Bijdragen tot de geschiedenis van het Zuiden van Nederland LXII (Tilburg 1984).
- Oosterbosch, M., 'Het openbare notariaat in Oost-Brabant tijdens de Middeleeuwen: institutionele aspecten', *Historica Lovaniensia* 138 (1982) 17-27.
- Oosterbosch, M., *Het openbare notariaat in Antwerpen tijdens de late Middeleeuwen (1314-1531). Een institutionele en prosopografische studie in Europees perspectief* (Leuven 1992).
- Oostrom, F.P. van, 'Literatuur en levensloop: de succesmoraal van Dirc Potter, ambtenaar-auteur aan het Hollandse hof (ca. 1400)' in: D.E.H. de Boer en J.W. Marsilje ed., *De Nederlanden in de late middeleeuwen* (Utrecht 1987) 98-112.
- Oostrom, F. van, 's-Graven-Hage en 's-Hertogen-Bosch. Hofsteden als culturele meltkroes in de middeleeuwen. Feestrede uitgesproken door Prof. Dr Frits van Oostrom op 10 oktober 1993 in de Nederlands Hervormde Kerk te 's-Hertogenbosch bij gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Bossche Kring voor Geschiedenis en Heemkunde De Boschboom', *Boschboombladeren* 42 (1994) 77-89.
- OSU**
Oorkondenboek van het Sticht Utrecht tot 1301. F. Ketner ed., IV-V ('s-Gravenhage 1954 en 1959).
- Oudheusden, J. van, *De Sint Jan van 's-Hertogenbosch* (Zwolle 1985).
- Oudheusden, J. van, 'Het cultureel klimaat in 's-Hertogenbosch in de vijftiende en zestiende eeuw' in: J. van Oudheusden en A. Vos ed., *De wereld van Bosch*. Historisch ABC 4 ('s-Hertogenbosch 2001) 50-73.

- Paquay, V., 'Het Rood Privilegeboek: kroonjuweel van de stad' (ter perse).
- Paquet, J., 'La collaboration du clergé à l'administration des villes de Bruxelles et d'Anvers aux XIVe et XVe siècles', *Le Moyen-âge* 56 (1950) 357-372.
- Peeters, J.-P., *De financiën van de kleine en secundaire steden in Brabant van de 12^{de} tot het midden van de 16^{de} eeuw: het voorbeeld van Diest, Nijvel, Tienen, Zoutleeuw, Vilvoorde, Aarschot, Zichem, Geldenaken, Halen, Hannuit, Landen en Gembloers* (Brussel 1980) 470-529.
- Pergameni, Ch., *Les archives historiques de la ville de Bruxelles. Notices et inventaires* (Brussel 1943).
- Peters, U., 'Hofkleriker - Stadtschreiber - Mystikerin. Zum literarhistorischen Status dreier Autorentypen' in: W. Haug en B. Wachinger ed., *Autorentypen* (Tübingen 1991) 29-49.
- Pijnenburg, W., *Vroegmiddelnederlands Woordenboek* (Leiden 2001).
- Pirenne, L.P.L., *Van raadhuis tot stadhuis. Vier eeuwen uit de bouwgeschiedenis van het stadhuis van 's-Hertogenbosch* (onuitgegeven doctoraalscriptie KUN 1949).
- Pitz, E., *Schrift- und Aktenwesen der städtlichen Verwaltung im Mittelalter. Köln-Nürnberg-Lübeck. Beitrag zur vergleichenden Städteforschung und zur spätmittelalterlichen Aktenkunde*. Mitteilungen aus dem Stadtarchiv von Köln XLV (Köln 1959).
- Pleij, H., 'De late triomf van een regionale stadscultuur' in: A.-J. A. Bijsterveld, J.A.F.M. van Oudheusden en R. Stein ed., *Cultuur in het laatmiddeleeuwse Noord-Brabant. Literatuur - Boekproductie - Historiografie* ('s-Hertogenbosch 1998) 8-23.
- Pollard, G., 'The Medieval Town Clerks of Oxford', *Oxoniensia. A Journal dealing with the Archaeology, History and Architecture of Oxford and its Neighbourhood* XXXI (1966) 43-76.
- Prevenier, W., 'Quelques aspects des comptes communaux en Flandre au Moyen Age' in: *Finances et comptabilité urbaines du XIIIe au XVIe siècle. Financiën en boekhouding der steden van de XIIIe tot de XVIe eeuw. Internationaal colloquium Blankenberge 6-9-IX-1962*. Handelingen Pro Civitate (Brussel 1964) 111-151.
- Prevenier, W., 'Ambtenaren in stad en land in de Nederlanden. Socio-professionele evoluties (veertiende tot zestiende eeuw)', *Bijdragen en mededelingen betreffende de geschiedenis der Nederlanden* 97 (1972) 44-59.
- Prevenier, W., 'De laat-middeleeuwse vorstelijke kanselarijen als exponenten van een modern of archaisch staatsapparaat', *Tijdschrift voor Geschiedenis* 87 (1974) 202-210.
- Prevenier, W., 'La production et la conservation des actes urbains dans l'Europe médiévale' in: W. Prevenier & Th. de Hemptinne ed., *La diplomatie urbaine en Europe au moyen âge. Actes du congrès de la Commission internationale de Diplomatie, Gand, 25-29 août 1998* (Leuven en Apeldoorn 2000) 559-570.
- Prevenier, W., 'Urban Chanceries in the Low Countries from the Twelfth tot the Fourteenth Century: the European Context' in: J.R. Veenstra en R. Suntrup

- ed., *Stadt, Kanzlei und Kultur/City, Chancery and Culture* (Münster en Groningen 2004) 1-11.
- Prevenier, W. en Th. de Hemptinne, 'La Flandre au Moyen Âge. Un pays de trilinguisme administratif' in: O. Guyotjeannin ed., *La langue des actes. Actes du XI^e Congrès de la Commission internationale de Diplomatie*, Éditions en ligne de l'École nationale des Chartes (elektronisch raadpleegbaar op <http://elec.enc.sorbonne.fr/document174.html>).
- Prims, Fl., 'De stadsrekening van 1313. Het kapittel der lijftochten', *Antwerpsch Archievenblad*, 2^e reeks, 6^{de} jaargang (1931) 228-245.
- Prims, Fl., 'Stadsuitgaven te Antwerpen in 1401', *Antwerpiensia* (1933) 7^e reeks.
- Prims, Fl., 'Bij den terugkeer tot Brabant. De Antwerpsche stadsrekeningen van het jaar 1404', *Antwerpiensia* (1934) 8^e reeks.
- Prims, Fl., *Rechterlijk Antwerpen in de Middeleeuwen: rechterlijke instellingen* (Antwerpen 1936).
- Ree-Scholten, G.F. van der, *De grensgebieden in het noordoosten van Brabant ca. 1200-1795. Institutionele en juridische aspecten*. Brabantse Rechtshistorische Reeks 6 (Assen en Maastricht 1993).
- Reinhard, W., 'Oligarchische Verflechtung und Konfession in oberdeutschen Städten' in: A. Maczak ed., *Klientelsysteme im Europa der Frühen Neuzeit*. Schriften des Historischen Kollegs, Kolloquien 9 (München 1988) 47-62.
- Renardy, C., *Les maîtres universitaires du diocèse de Liège. Répertoire biographique, 1140-1350* (Parijs 1981) (= Bibliothèque de la faculté de philosophie et lettres de l'Université de Liège CCXXXII).
- Rexroth, K.H., *Die Anfänge der Konstanzer Stadtschreiberamtes und der Deutschen Urkundensprache* (Marburg 1958).
- Rexroth, K.H., 'Die Entstehung der städtischen Kanzlei in Konstanz. Untersuchungen zum deutschsprachigen Urkundenwesen des dreizehnten Jahrhunderts', *Archiv für Diplomatik* 5/6 (1959-1960) 202-307.
- Reusens, E. ed., *Matricule de l'université de Louvain I* (Brussel 1903).
- Reynaert, J., 'Boendale of 'Antwerpse school'? Over het auteurschap van Melibeus en Dietsche doctrinale' in: W. van Anrooij e.a. ed., *Al t'Antwerpen in die stad. Jan van Boendale en de literaire cultuur van zijn tijd*. Nederlandse literatuur en cultuur in de Middeleeuwen XXIV (Amsterdam 2002) 127-157.
- Ridder, P. de, 'Peilingen naar het taalgebruik in Brusselse stadscartularia en stadsrekeningen (XIIIe-XVe eeuw)', *Taal en sociale integratie* 2 (1979) 1-39.
- Ridder, P. de, 'Taalgebruik in de oorkonden van hertog Jan I (1267-1294) en hertog Jan II (1294-1312) van Brabant', *Bijdragen tot de geschiedenis* LXIII (1980) 1-16.
- Ridder, P. de, 'Onderzoek naar het taalgebruik in de archieven der Brusselse schepengriffies, ambachten, kerkelijke instellingen en hospitalen (voor 1500)', *Taal en sociale integratie* 6 (1982) 339-363.
- Ridder, P. de, 'The Use of Languages in Brussels before 1794' in: W. Blockmans, M. Boone en Th. de Hemptinne ed., *Secretum Scriptorum. Liber alumnorum Walter Prevenier* (Leuven en Apeldoorn 1999) 145-164.
- Ridder, P. de, 'De mythe van de vroege verfransing. Taalgebruik in Brussel van de 12de eeuw tot 1794' in: J. Janssens en R. Sleiderink ed., *De macht van het*

- schone woord. Literatuur in Brussel van de 14de tot de 18de eeuw* (Leuven 2003) 180-212.
- Ridder-Symoens, H. de, 'Ukkelse schepenen en universitaire studies in de XVe en XVIe eeuw', *Bijdragen tot de Geschiedenis* 59 (1976) 200-226.
- Ridder-Symoens, H. de, 'Brabanders aan de rechtsuniversiteit van Orleans (1444-1546). Een socio-professionele studie', *Bijdragen tot de Geschiedenis* 61 (1978) 195-347.
- Ridder-Symoens, H. de, 'De universitaire vorming van de Brabantse stadsmagistraat en stadsfunctionarissen van Leuven en Antwerpen, 1430-1580', *Varia Historica Brabantica* VI-VII (1978) 21-126.
- Ridder-Symoens, H. de, 'Training and Professionalization' in: W. Reinhard ed., *Power elites and state building* (Oxford 1996) 149-172.
- Rijmkroniek van Holland. J.W.J. Burgers ed., elektronische editie (raadpleegbaar op <http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/Rijmkroniek>).
- Roelvink, V., *Gegeven den sangeren. Meerstemmige muziek bij de Illustre Lieve Vrouwe Broederschap te 's-Hertogenbosch in de zestiende eeuw* ('s-Hertogenbosch 2002).
- Rogghé, P., 'De Gentse klerken in de XIV^e en XV^e eeuw. Trouw en verraad', *Appeltjes van het Meetjesland* 11 (1960) 5-127.
- Roorda, D.J. en A.H. Huussen jr., 'Das Heft in der Hand und Geld im Kasten'. Historische beschouwingen over vroeg-moderne overheidsbureaucratie in Europa', *Tijdschrift voor Geschiedenis* 90 (1977) 303-327.
- Rörig, F., 'Mittelalter und Schriftlichkeit', *Welt als Geschichte* 13 (1953) 29-41.
- Roth, G., 'Zwischen Pflicht und Kür. Der Stadtschreiber Peter Eschenloer als Botschafter, Übersetzer und Chronist. Mit drei Anhängen zu Gesandten, Prokuratoren und Boten des Breslauer Rates' in: J.R. Veenstra en R. Suntrup ed., *Stadt, Kanzlei und Kultur/City, Chancery and Culture* (Münster en Groningen 2004) 15-46.
- Saint-Denis, A., 'L'administration communale face aux pouvoirs concurrents dans les villes de communes du nord du royaume de France au XIIIe siècle' in: W. Prevenier & Th. de Hemptinne ed., *La diplomatie urbaine en Europe au moyen âge. Actes du congrès de la Commission internationale de Diplomatie, Gand, 25-29 août 1998* (Leuven en Apeldoorn 2000) 437-451.
- Sanders, J., 'Het jaarbegin en de Kerststijl in het Hollands-Brabantse grensgebied tussen de 14^e en 16^e eeuw', *Nederlands Archievenblad. Tijdschrift van de vereniging van Archivarissen in Nederland* 87 (1983) 243-248.
- Sanders, J.G.M., 'De Bossche kroniekschrijvers Molius en Cuperinus: een paar apart', *Noordbrabants Historisch Jaarboek* 21 (2004) 96-128.
- Sasse van Ysselt, A.F.O. van, *De voornamen huizen en gebouwen van 's-Hertogenbosch, alsmede hunne eigenaars of bewoners in vroegere eeuwen. Aantekeningen uit de Bossche schepenprotocollen, loopende van 1500-1810*. 3 dln. ('s-Hertogenbosch 1911-1914).
- Schaik, R. van, 'Oorsprong en vroege ontwikkeling van stadsrekeningen in de Nederlanden', *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis* 133 (1996) 144-162.

- Schmidt, A., 'Die Kanzlei der Stadt Erfurt bis zum Jahre 1500', *Mitteilungen des Vereins für die Geschichte und Altertumskunde von Erfurt* 40-41 (1921) 1-88.
- Schmidt-Wiegand, R., 'Gebrauchssituationen im Spiegel der Mitüberlieferung. Die deutschen Rechtsbücher des 13. und 14. Jahrhunderts in ihren Codices' in: C. Meier, D. Hüpper en H. Keller ed., *Der Codex im Gebrauch (Akten des Internationalen Kolloquiums 11.-13. Juni 1992)*. Münstersche Mittelalter-Schriften 70 (München 1996) 69-86.
- Schuttelaars, A., *Heren van de raad. Bestuurlijke elite van 's-Hertogenbosch in de stedelijke samenleving 1500-1580* (Nijmegen 1998).
- Sleiderink, R., 'Heer en meester op het kasteel van Breda. Het literaire leven in de tweede helft van de veertiende eeuw' in: A.-J. A. Bijsterveld, J.A.F.M. van Oudheusden en R. Stein ed., *Cultuur in het laatmiddeleeuwse Noord-Brabant. Literatuur - Boekproductie - Historiografie* ('s-Hertogenbosch 1998) 24-36.
- Sleiderink, R.H., 'Grootse ambities. Culturele initiatieven van de stad Brussel ten tijde van Filips de Goede' in: J. Janssens en R. Sleiderink ed., *De macht van het schone woord. Literatuur in Brussel van de 14de tot de 18de eeuw* (Leuven 2003) 106-123.
- Sleiderink, R.H., *De stem van de meester. De hertogen van Brabant en hun rol in het literaire leven (1106-1430)*. Nederlandse literatuur en cultuur in de Middeleeuwen 25 (Amsterdam 2003).
- Smets, G., *Henri I, duc de Brabant* (Brussel 1908).
- Smulders, F.W., 'Over het schepenprotocol', *Brabants Heem* XIX (1967) 159-165.
- Spierings, M.H.M., *Het schepenprotocol van 's-Hertogenbosch 1367-1400* (Tilburg 1984).
- Stein, R., *Politiek en historiografie. Het ontstaansmilieu van Brabantse kronieken in de eerste helft van de vijftiende eeuw*. Miscellanea Neerlandica X (Leuven 1994).
- Stein, R., 'Emond de Dynter († 1449), kanunnik, hertogelijk secretaris en geschiedschrijver' in: T. Cuijpers e.a. ed., *Brabantse biografieën. Levensbeschrijvingen van bekende en onbekende Noordbrabanders 4* (Amsterdam, Meppel en 's-Hertogenbosch 1994) 47-50.
- Stein, R., 'De kroniek van Peter van Os en de Brabantse historiografie' in: A.-J. A. Bijsterveld, J.A.F.M. van Oudheusden en R. Stein ed., *Cultuur in het laatmiddeleeuwse Noord-Brabant. Literatuur - Boekproductie - Historiografie* ('s-Hertogenbosch 1998) 122-138.
- Stein, R., 'Historiografie en literatuur' en 'Historiografie, literatuur en onderwijs' in: R. van Uytven, C. Bruneel, A.M. Koldewey e.a. ed., *Geschiedenis van Brabant van het hertogdom tot heden* (Zwolle 2004) 133-147 en 187-194.
- Stein, W., 'Deutsche Stadtschreiber im Mittelalter' in: *Beiträge zur Geschichte vornehmlich Kölns und der Rheinlande. Zum achtzigsten Geburtstag Gustav von Mevissens dargebracht von dem Archiv der Stadt Köln* (Köln 1895) 27-70.
- Steurs, W., 'Les franchises du duché de Brabant au Moyen Age. Catalogue alphabétique et chronologique provisoire', *Bulletin de la Commission Royale des anciennes lois et ordonnances de Belgique* XXV (1973) 139-295.

- Steurs, W., *Les campagnes du Brabant septentrional au Moyen Age : la fondation de la ville neuve d'Oisterwijk par le duc Henri I^{er}* (Leuven en Brussel 1974).
- Steurs, W., 'La région entre Dommel et Peel (Brabant septentrional). Peuplement rural, géographie et création de villes, 1200-1400 environ', *Revue Belge de Philologie et d'Histoire* 60 (1982) 791-808.
- Steurs, W., 's-Hertogenbosch: terug naar de bronnen', *Noord-Brabants Historisch Jaarboek* 9 (1992) 189-196.
- Steurs, W., *Naissance d'une région. Aux origines de la Mairie de Bois-le-Duc. Recherches sur le Brabant septentrional aux 12^e et 13^e siècles* (Brussel 1993).
- Stock, B., *The implications of literacy. Written Language and Models of Interpretation in the Eleventh and Twelfth Centuries* (Princeton 1983).
- Stolzenberg, I., 'Urkundsparteien und Urkundensprache. Ein Beitrag zur Frage des Aufkommens der deutschsprachigen Urkunde am Oberrhein', *Archiv für Diplomatik* 7 (1961) 214-289, en 8 (1962) 147-269.
- Sulitková, L., 'Brünner Stadtkanzlei und Diplomatik an der Schwelle der Neuzeit' in: W. Prevenier & Th. de Hemptinne ed., *La diplomatie urbaine en Europe au moyen âge. Actes du congrès de la Commission internationale de Diplomatique, Gand, 25-29 août 1998* (Leuven en Apeldoorn 2000) 465-487.
- Synghel, G. van, *Het Bosch' Protocol. Een praktische handleiding. Werken met Brabantse bronnen 2* ('s-Hertogenbosch 1993).
- Synghel, G. van, *Het schepenprotocol van 's-Hertogenbosch, 6 mei - 2 juni 1531* (onuitgegeven transcripties, 's-Hertogenbosch 1995).
- Synghel, G. van, 'Editie van de schepenoorkonden van 's-Hertogenbosch: dertien oorkonden als supplement op het eerste deel van het Oorkondenboek van Noord-Brabant (1261-1311)' in: D.P. Blok e.a. ed., *Datum et actum. Opstellen aangeboden aan Jaap Kruisheer ter gelegenheid van zijn vijftenzestigste verjaardag*. Publicaties van het Meertens Instituut 29 (Amsterdam 1998) 395-423.
- Synghel, G. van, 'Observations on the Entry and Copying in the Cartularies with Charters of the Province of North Brabant' in: W. Blockmans, M. Boone en Th. de Hemptinne ed., *Secretum Scriptorum. Liber alumnorum Walter Prevenier* (Leuven en Apeldoorn 1999) 77-92.
- Synghel, G. van, 'Urban Diplomatic in the Northern Low Countries' in: W. Prevenier & Th. de Hemptinne ed., *La diplomatie urbaine en Europe au moyen âge. Actes du congrès de la Commission internationale de Diplomatique, Gand, 25-29 août 1998* (Leuven en Apeldoorn 2000) 523-534.
- Tandecki, J., 'Anfänge und Entwicklung der Forschungen zur städtischen Diplomatik in Polen' in: W. Prevenier & Th. de Hemptinne ed., *La diplomatie urbaine en Europe au moyen âge. Actes du congrès de la Commission internationale de Diplomatique, Gand, 25-29 août 1998* (Leuven en Apeldoorn 2000) 489-500.
- Thiele, F., *Die Freiburger Stadtschreiber im Mittelalter*. Veröffentlichungen aus dem Archiv der Stadt Freiburg im Breisgau 13 (Freiburg im Breisgau 1973).
- Tock, B.-M., 'La diplomatie urbaine au XIIe siècle dans le Nord de la France' in: W. Prevenier & Th. de Hemptinne ed., *La diplomatie urbaine en Europe au*

- moyen âge. Actes du congrès de la Commission internationale de Diplomatique, Gand, 25-29 août 1998* (Leuven en Apeldoorn 2000) 501-522.
- Torfs, L., *Nieuwe geschiedenis van Antwerpen II* (Antwerpen 1865).
- Treiyer-Liénard, M., 'La gestion des finances de la ville de Namur' in: M. Boone en W. Prevenier ed., *Finances publiques et finances privées au bas moyen âge. Actes du colloque tenu à Gand les 5 et 6 mai 1995* (Leuven en Apeldoorn 1996) 131-161.
- Uyttebrouck, A., *Le gouvernement du duché de Brabant au bas Moyen Age (1356-1430)* 2 dln. (Brussel 1975).
- Uytven, R. van, *Stadsfinanciën en stadseconomie te Leuven van de XIIIe tot het einde der XVIe eeuw*. Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België XXIII, 44 (Brussel 1961).
- Uytven, R. van, 'Standenprivileges en -beden in Brabant onder Jan I (1290-1293)', *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis* 44 (1966) 436-456.
- Uytven, R. van, 'Stadsgeschiedenis in het Noorden en Zuiden' in: *AGN 2* (Bussum 1982) 239.
- Uytven, R. van, 'Aspecten van de middeleeuwse stadsgeschiedenis in het noorden van het hertogdom Brabant: het recht van Leuven en 's-Hertogenbosch' in: I.J. Brugmans e.a. ed., *Plaatsbepaling van het historisch onderzoek betreffende Noord-Brabant binnen de geschiedenis der Nederlanden*. Bijdragen tot de geschiedenis van het Zuiden van Nederland LIV (Tilburg 1982) 5-63.
- Uytven, R. van, 'Het recht van Leuven en 's-Hertogenbosch bij het begin van de dertiende eeuw', *Tijdschrift voor Geschiedenis* 96 (1983) 28-36.
- Uytven, R. van, 'De lombarden in Brabant in de Middeleeuwen' in: H.F.J.M. van den Eerenbeemt ed., *Bankieren in Brabant in de loop der eeuwen*. Bijdragen tot de geschiedenis van het Zuiden van Nederland LXXIII (Tilburg 1987) 21-36.
- Uytven, R. van, 'Brabantse en Antwerpse centrale plaatsen (14^{de}-19^{de} eeuw) in: *Het stedelijk netwerk in België in historisch perspectief (1350-1850). Een statistische en dynamische benadering*. Handelingen 15de Internationaal Colloquium Spa, 4-6 sept. 1990. Gemeentekrediet (Brussel 1992) 29-79.
- Uytven, R. van, 'Het Antwerpen van Jan van Boendale' in: W. van Anrooij e.a. ed., *Al t'Antwerpen in die stad. Jan van Boendale en de literaire cultuur van zijn tijd*. Nederlandse literatuur en cultuur in de Middeleeuwen XXIV (Amsterdam 2002) 17-29.
- Uytven, R. van, 'Het gewicht van de goede steden' in: R. van Uytven, C. Bruneel, A.M. Koldewij e.a. ed., *Geschiedenis van Brabant van het hertogdom tot heden* (Zwolle 2004) 118-125.
- Uytven, R. van, 'De kern van een dynastieke federatie' in: R. van Uytven, C. Bruneel, A.M. Koldewij e.a. ed., *Geschiedenis van Brabant van het hertogdom tot heden* (Zwolle 2004) 213-234.
- Uytven, R. van, 'De triomf van Antwerpen en de grote steden' in: R. van Uytven, C. Bruneel, A.M. Koldewij e.a. ed., *Geschiedenis van Brabant van het hertogdom tot heden* (Zwolle 2004) 241-252.

- Vaart, J. van der, 'Het Bossche minderbroedersklooster' in: *750 jaar Minderbroeders in Nederland, Binnenpandreeks I* (Woerden 1978) 25-38.
- Veenendaal, A. van, 'Gedecoreerde handschriften van Mariënwater' in: A.M. Koldewey ed., *In Buscoducis. Kunst uit de Bourgondische tijd te 's-Hertogenbosch. De cultuur van late middeleeuwen en renaissance* (Maarssen en 's-Gravenhage 1990) 497-500.
- Ven, J. van de, 'Het boekbedrijf van de broeders van het gemene leven te 's-Hertogenbosch in de zestiende eeuw' in: A.-J. A. Bijsterveld, J.A.F.M. van Oudheusden en R. Stein ed., *Cultuur in het laatmiddeleeuwse Noord-Brabant. Literatuur - Boekproductie - Historiografie* ('s-Hertogenbosch 1998) 55-63.
- Venner, G.H.A., 'Schepenakten en schepenen in Zuid-Oost Nederland in de dertiende eeuw. Onderzoek naar het optreden van stedelijke schepenen bij de overdracht van onroerend goed' in: A.M.J.A. Berkvens, A.Fl. Gehlen en G.H.A. Venner ed., *Flittlich erforscht und gecolligeert ... Opstellen over Limburgse rechtsgeschiedenis* (Maastricht 1995) 77-104.
- Verkerk, C.L., 'De schepensignaten en protocollen van bezwaar te Arnhem' in: G.A.M. van Synghel ed., *Broncommentaren 4* (Den Haag 2001) 20-52.
- Vink, E., 'Wonen ten Noorden van de Sint Jan. Het onderzoek van de geschreven bronnen' in: H.W. Boekwijt en H.L. Janssen ed., *Bouwen en wonen in de schaduw van de Sint Jan. Kroniek Bouwhistorisch en Archeologisch Onderzoek 's-Hertogenbosch 2* (1997) 20-47.
- Vink, E., 'Achter het stadhuis van 's-Hertogenbosch. Een verkenning van de situatie in de 16de eeuw (niet gepubliceerd intern rapport van de Bouwhistorische en Archeologische Dienst 's-Hertogenbosch 1997).
- Vlist, E. van der, *De oudste oorkonden van de stad Leiden; een paleografisch-diplomatische studie* (onuitgegeven doctoraalscriptie Leiden 1988).
- Vogtherr, Th., 'Die Anfänge des städtischen Urkundenwesens in Sachsen' in: W. Prevenier & Th. de Hemptinne ed., *La diplomatie urbaine en Europe au moyen âge. Actes du congrès de la Commission internationale de Diplomatie, Gand, 25-29 août 1998* (Leuven en Apeldoorn 2000) 535-557.
- Vrie, D.M. van de en H.L. Janssen m.m.v. E. Nijhof, 'Het archeologisch onderzoek van de middeleeuwse bebouwing op het Sint Janskerkhof' in: H.W. Boekwijt en H.L. Janssen ed., *Bouwen en wonen in de schaduw van de Sint Jan. Kroniek Bouwhistorisch en Archeologisch Onderzoek 's-Hertogenbosch 2* (1997) 48-139.
- Weckx, R., 'De Diestse schepenakten van 1262 tot 1306, toebehorend aan het Stadsarchief te Diest', *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis CLXVIII* (2002) 71-193.
- Weckx, R., 'De Nederlandstalige schepenakten van Diest van 1306 tot 1325, berustend in het Stadsarchief te Diest', *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis CLXX* (2004) 5-167.
- Werveke, H. van, *De Gentsche stadsfinanciën in de Middeleeuwen* (Brussel 1934).
- Wils, L., 'Het stadspensionarisschap te Leuven', *Standen en Landen 9* (1955) 35-51.
- Wimersma Greidanus, G.J.J. van, *Kwartieren Greidanus-Jaeger in stamreeksen*. Werken uitgegeven door het Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor geslacht- en wapenkunde XII (Meppel 1994).

- Wyffels, C. met medewerking van J. De Smet, *De rekeningen van de stad Brugge (1280-1319)* I. Koninklijke Commissie voor Geschiedenis (Brussel 1965).
- Wyffels, C. ed., *Analyses de reconnaissances de dettes passées devant les échevins d'Ypres (1249-1291) éditées selon le manuscrit de (†) Guillaume Des Marez*. [Koninklijke Commissie voor Geschiedenis] (Gent 1991).
- Zuijlen, R.A. van, *Inventaris der archieven van de stad 's-Hertogenbosch, chronologisch opgemaakt en de voornaamste gebeurtenissen bevattende (Stadsrekeningen van het jaar 1399-1800)* 2 dln. ('s-Hertogenbosch 1863).